

ELS INFINITIUS DEL TIPUS ‘NÉIX(E)RE’ I LA SEVA ÀREA GEOGRÀFICA

MONTSERRAT ADAM AULINAS

adam@ub.edu

Universitat de Barcelona

Resum. L'article traça l'àrea geogràfica en què els infinitius rizotònics de la classe II amb final d'arrel / *j* , *ɟ* , *m* , *ɲ* , *s* , *z* / (o alguns de la classe III assimilables pel que fa a la forma infinitiva) presenten epètesi posterior al morf / *r* / d'infinitiu (ex. néix(e)re). Aquesta àrea se situa al nord-est del català central i té un perímetre en part diferent segons de quin tipus de fonema final d'arrel es tracti; també hi té incidència la presència de ròtica a l'arrel. Aquestes diferències pel que fa a la manifestació de la característica havien ja estat posades en relleu per Pi 1993, en el seu cas limitant-se a l'anàlisi d'un grup definit d'informants d'una sola localitat i fent referència estrictament als infinitius de la classe II. En el nostre estudi, de tipus geolingüístic, les diferències s'han posat de manifest en la diferent extensió superficial de la característica. Igualment, es comparen les dades corresponents a aquests infinitius que es troben a la Flexió verbal d'Alcover 1906–1928 i les recollides en una investigació pròpia (1999–2003). En el cas d'aquesta última, s'han realitzat enquestes a 42 poblacions (entre les quals les d'Alcover 1906–1928) i s'ha comptat amb un total de 126 informants, pertanyents al segment d'edat de 50-60 anys i seleccionats mitjançant atzar estadístic.

Paraules clau: dialectologia, morfologia verbal, fonologia, anàlisi diacrònica del segle XX, nord-est del català central

Abstract. Infinitives of the type néix(e)re and their geographical area. The article defines the geographical area in which class II rhizotonic infinitives with root ending in / *j* , *ɟ* , *m* , *ɲ* , *s* , *z* / (and other class III verbs that are comparable with regard to their infinitive form) present epenthesis after the morph / *r* / of the infinitive (e.g. néix(e)re). The area is located in the north-eastern part of central Catalan and its perimeter differs in part according to the final phoneme of the root; the presence of the rhotic in the root is also significant. These differences in the manifestation of the feature were stressed by Pi 1993, in a study limited to the analysis of a defined group of informants from a single place and referring strictly to class II infinitives. In the present geolinguistic study, the varying surface area in which the feature is found reveals these differences. We also compare the data

corresponding to these infinitives found in Flexió verbal (Alcover 1906–1928) and the data compiled in our own study (1999–2003). In our research we performed interviews in 42 locations (among them those studied by Alcover 1906–1928) with a total of 126 randomly selected informants aged between 50 and 60.

Key words: dialectology, verb morphology, phonology, twentieth century diachronic analysis, north-east central Catalan

1 Introducció lingüística

1.1 ELS INFINITIUS ARIZOTÒNICS DE LES CLASSES I, II I III

Els infinitius dels verbs pertanyents a les classes I i III del català són arizotònics: les seves terminacions contenen vocal temàtica —que, com el radical, és fonològicament tònica— i hi ha el fet que en català preval fonèticament l'accent situat més a la dreta.

El mateix s'esdevé per a un nombre reduït de verbs de la classe II (ex. *valer*, *poder*).

1.2 ELS INFINITIUS RIZOTÒNICS DE LA CLASSE II

La major part de verbs de la classe II del català presenta, però, infinitius rizotònics, com a conseqüència de la manca de vocal temàtica a la desinència.¹

Per a aquestes formes infinitives rizotòniques, podem establir la classificació següent atenent a la caracterització fonològica del final d'arrel verbal:²

a) infinitius amb arrel acabada en vocal: Es tracta de verbs com *dir* i *dur*. L'element vocàlic final d'arrel fa innecessari cap coixí fonètic addicional per al morf /r/.

b) infinitius amb arrel acabada en oclusiva oral o bé en /w/: presenten aquesta constitució la major part de verbs de la classe II. Ens referim a verbs

¹La raó que aquests verbs tinguin formes infinitives rizotòniques és, en últim terme, etimològica: en llatí aquests infinitius presentaven la penúltima síl·laba breu —es tracta de la desinència -ĒRE, corresponent a la 3a. conjugació llatina (ex. CREDĒRE > *creure*)—; posteriorment alguns altres verbs pertanyents a la classe II llatina —és a dir, amb desinència ĒRE— han estat assimilats a aquells mitjançant processos analògics i actualment són també rizotònics (vg. Pérez Saldanya 1998:37–39, 45–47; Lloret 2002:344–345).

²Per a la descripció dels infinitius de la classe II del català i els processos d'epèntesi corresponents, podeu veure també Pérez Saldanya 1998:42–49, Lloret 2002:347–348 i Wheeler 1979:27–29.

com *perdre* o *beure*. En ambdós casos el fonema final d'arrel i el morf /r/ d'infinitiu poden formar seqüència —en verbs com *perdre*, constitueixen plegats obertura sil·làbica i, en verbs com *beure*, pertanyen a síl·labes diferents la darrera de les quals té com a obertura /r/—. Una epèntesi vocàlica posposada a /r/ ajuda en ambdós casos a la formació de la nova síl·laba.

c) infinitius als quals inicialment corresponien finals d'arrel en *l* o en *n*: ens referim a radicals verbals els ètims llatins dels quals acabaven en *L* o *N* com *MOLERE* 'moldre' o *PONERE* 'pondre'. Les seqüències /l + r/ o bé /n + r/ no es troben en català. Aquesta és la raó que actualment hi hagi en aquests infinitius una *d* introduïda (ex. *moldre*, malgrat *molem*, *molía*).³ Podem adonar-nos com, mitjançant aquesta epèntesi consonàntica, s'aconsegueixen uns contextos fonològics similars als que s'han descrit a l'apartat *b*.

La viabilitat fonològica a voltes s'ha aconseguit mitjançant la vibrantització de /r/ (>[r]) (ex. *molre*, *ponre*). Aquesta possibilitat es documenta en català antic i també actualment en algunes varietats dialectals (Per a aquestes formes, vg. Pérez Saldanya 1998:44, Lloret 2002:349).

d) infinitius amb arrel acabada en fricativa prepalatal (/ʃ/, /ʒ/), nasal /m/ o /ɲ/, fricativa alveolar (/s/, /z/) o ròtica /rr/.⁴

A la major part del català no són possibles les seqüències fonemàtiques /ʃ ~ ʒ ~ m ~ ɲ ~ s ~ z ~ rr/ + /r/ (= morf d'infinitiu). Per tant, en aquests casos, a diferència del que s'esdevenia en els grups *a* i *b*, on es podia ajuntar la marca d'infinitiu /r/ directament al fonema final d'arrel, trobem una vocal epentètica *e* introduïda després de l'arrel ([ə] en els dialectes orientals actuals) (Wheeler 1979:27–29). Tot i que, exceptuant-ne el valencià, la /r/ d'infinitiu no es pronuncia en aquests verbs —ni tampoc quan va seguida de clític (ex. [ku'nɛʃə # w] 'conèixer-ho')—, ha semblat útil assignar-los fonològicament aquest element perquè s'aconsegueix una major generalització (entre les diverses classes verbals i també interdialectalment) i s'esdevé

³Es podria discutir si la *d* que apareix en infinitius com *prendre* o *respondre* (als quals corresponen ètims llatins amb *ND*) s'ha de considerar o no d'origen epentètic. Des d'un punt de vista sincrònic, pot ser perfectament epentètica perquè els verbs d'aquest tipus presenten un patró paradigmàtic similar a *moldre* o *pondre* —és a dir, als temps en què /r/ no segueix l'arrel verbal, no hi trobem /d/: *prenem*, *prenia*; *responem*, *responien*) (vg. Wheeler 1979:29). Des d'un punt de vista diacrònic, sovint s'ha interpretat que hi ha hagut manteniment de la consonant llatina (cf. Pérez Saldanya 1998:43–44, Lloret 2002:348). Però, sense moure'ns de la diacronia, també s'hauria pogut considerar la /d/ d'origen epentètic, un cop determinat que fonològicament pertocava la simplificació del grup *-ND* (> *n*).

⁴Vg. Mascaró 1983:94–96, Mascaró 1986:112, nota 50 per a la transcripció fonològica de l'arrel de *córrer* com a /kórr/ i la reducció consegüent /rr/ > [r].

que les representacions fonètiques sense [r] poden justificar-se: (i) quan l'infinitiu no va seguit de clíctic, perquè aquest emmudiment d'/r/ és habitual quan es tracta de mots plans no cultes (ex. *càntir* ['kanti]); (ii) quan l'infinitiu va seguit de clíctic, perquè el fet de no pronunciar [r] evita que un mot esdrúixol tingui la penúltima síl·laba travada (ex. *[ku'nɛʃər # mə]) —la necessitat que sigui oberta la síl·laba següent a la tònica ha estat constatada en altres llengües romàniques (cf. Lloret & Viaplana 1996:296–298, Lloret & Viaplana 1997:103–107).⁵

1.3 UN COMPORTAMENT FONOLÒGIC PECULIAR

Hi ha, però, una àrea del català actual on, a diferència del que s'ha exposat a 1.2 (d), sí que es poden trobar les seqüències fonemàtiques /ʃ ~ ʒ ~ m ~ ɲ ~ s ~ z/ + /r/ (= morf d'infinitiu). Com a conseqüència, queda constituït, en un primer estadi, l'aplec consonàntic corresponent; i, seguidament, es produeix la inserció d'una epèntesi vocàlica posterior al morf /r/ amb la finalitat que la síl·laba en què s'inclou aquest darrer tingui nucli sil·làbic (vg. Mascaró 1986:112–113, Lloret & Viaplana 1996:298–299, Lloret & Viaplana 1997:107–109).

Tindrem, així, formes com *coneix're* [ku'nɛʃrə], *tem're* ['temrə], *plany're* ['plajnrə].

Pel que fa a /rr/ + /r/, cal avançar que la seva viabilitat ha resultat ser només testimonial: una transcripció *córrere* trobada al corpus d'Alcover 1906–1928 per a una sola localitat i coexistent-hi amb *córrer* (cf. § 4.4.1).

Aquest article se centrarà en la possibilitat fonològica descrita en aquest § 1.3 i en la delimitació de l'àrea geogràfica en què aquesta característica s'ha manifestat al llarg del segle XX.

1.4 SOBRE LA QÜESTIÓ DELS DOS APÈNDIXS VOCÀLICS

Hi ha la qüestió de si, per a les formes que acabem d'indicar a § 1.3, són possibles representacions fonètiques com [ku'nɛʃərə], ['bɛnsərə]. Mascaró 1986:113, nota 51 les considera errònies. Però transcripcions d'aquest tipus es poden trobar a Alcover 1906–1928, Veny 1998:39 i DECat 1980–1991 (II, 992, s.v. *cosir*). Recasens 1993:97–98, 166 assenyala, a partir d'aquestes fonts i de Pi 1993, que poden existir per als verbs de què aquí tractem realitzacions amb

⁵Mascaró 1983:123 s'havia referit exclusivament al català central i havia postulat un morf [ə] d'infinitiu en comptes de /r/ —de manera més propera a la representació fonètica.

un apèndix vocàlic [ə] entre l'arrel i el morf /r/: *conè*[ʃəɾəs] 'conèixer-se', *convèn*[səɾət] 'convèncer-te', *néix*[ʃəɾi] 'néixer-hi'. Lloret & Viaplana 1996:289, nota 21, per la seva banda, parteixen del fet que la [ə] de les realitzacions del tipus *conèix*[ə]re'l pot o no ser-hi (seguint en això les constatacions que reporta Recasens) i consideren aquestes formes perfectament derivables de les del tipus *conèixre*'l, i l'opcionalitat d'[ə] semblant a la que presenten mots com *est*([ə])*ranger*, *car*([ə])*bó*, *b*([ə])*renar*, *v*([ə])*ritat*. A Lloret & Viaplana 1997:107, nota 8 se segueix la mateixa línia i es concreta que es tracta de «realitzacions amb doble epèntesi del tipus [ku.né.ʃə.rə]».

Per part nostra hem de dir que, tot i que vam començar les enquestes sobre la situació actual amb el ferm propòsit de no sentir la primera d'aquestes [ə], en la major part dels casos la sentíem. Hi hem d'afegir també, però, una experiència recent: en interrogar a una persona, en una trobada casual, sobre si a la seva població deien *conèixere*, va respondre negativament quan pronunciàvem el mot amb lentitud i afirmativament quan ho vam fer de pressa. Va especificar que el que no es deia era *conèixere* —i va posar èmfasi en la *e* que aquí hem subratllat. Per ella, els mots eren diferents; per nosaltres, era el mateix mot pronunciat a diferent velocitat. Aquesta darrera experiència confirmaria les apreciacions de Lloret & Viaplana 1996 que acabem d'assenyalar.

Aquí i atès tot el que acabem d'exposar, transcriurem aquestes formes amb una epèntesi [ə] col·locada entre parèntesis per indicar l'opcionalitat d'emissió o bé de percepció d'aquest element vocàlic (ex. [ˈnɛʃ(ə)rə]; en grafia convencional, *néix(e)re*). Només no seguirem aquesta pauta quan reproduïm les formes provinents de la bibliografia, per a les quals es mantindrà la grafia que es trobi a l'obra corresponent —aquest és el cas de la informació corresponent a les dades d'Alcover 1906–1928 continguda a § 1.6 i en alguns apartats de § 4, i també de les referències bibliogràfiques que es troben a la taula 2, pàg. 55, a § 1.6, i a § 3.3).

1.5 POSSIBILITAT D'EPÈNTESI CONSONÀNTICA PER ALS VERBS DESCRITS

A la mateixa zona en què les seqüències consonàntiques /ʃ ~ ʒ ~ m ~ n ~ s ~ z ~ rr / + /r/ (= morf d'infinitiu) són possibles, trobem a vegades per als verbs *témer* i *esprémer*, en coexistència amb les formes descrites, les que presenten epèntesi consonàntica entre l'arrel i el morf /r/: és el cas de *tembre* 'témer' i d'*esprembre* 'esprémer'. Aquestes darreres s'han comptabilitzat als mapes i taules annexos juntament amb els respectius *tém(e)re* i *esprém(e)re* perquè hi conviuen i fonèticament són fàcilment intercanviables. A § 4.3 s'especifica

a quines localitats s'ha donat aquesta circumstància.

1.6 ALTRES ZONES AMB POSSIBILITAT D'EPÈNTESI CONSONÀNTICA PER ALS MATEIXOS VERBS

La possibilitat d'epèntesi consonàntica al final de l'arrel verbal en el cas d'alguns dels aplecs /ʃ ~ ʒ ~ m ~ n ~ s ~ z ~ rr/ + /r/ (= morf d'infinitiu) no només es manifesta a l'àrea en què són possibles les seqüències sense aquella consonant, sinó en altres zones del domini lingüístic català.

Pel que fa a aquestes altres zones, a partir de la informació continguda a Alcover 1906–1928, podem assenyalar que: a Elx hi havia les formes *conceix-tre*, *mereixtre*, *naixtre*, *pareixtre*; per al verb *plànyer*, es trobava *planydre* a diverses poblacions del País Valencià i de la zona del tortosí; i, finalment, la forma *estre* 'ésser' s'havia recollit a Andorra la Vella i al rossellonès.

El verb *ésser* és l'únic dels del tipus que examinem que, segons Alcover 1906–1928, presenta al rossellonès epèntesi vocàlica posterior a /r/ i, com es pot observar, aquesta solució només ha estat possible introduint-hi alhora una epèntesi consonàntica [t]. Així, al rossellonès no serien possibles les seqüències consonàntiques descrites a § 1.3. Tampoc no assenyala aquesta possibilitat Fouché 1924 ni realitzacions d'aquest tipus es troben a l'ALPO 1966 (mapes 365 [*Il naquit*], 262 [*fuir*], 232 [*être bête*]). No obstant això, cal comentar que Coromines ha indicat un *grúnyere* 'grunyir' per al Conflent (Fontpedrosa) (DECat 1980–1991, IV, 684a, 3-4 —basant-se en el DCVB 1926–1962) i un *témere* o *tembre* «a l'Emp. i altres comarques gironeses i ross.» [el subratllat és nostre] (DECat 1980–1991, VIII, 383a, 28-33). No podem deixar d'assenyalar que trobem una mica rares aquestes transcripcions perquè, com ja hem dit, cap més autor no ha documentat aquesta característica en aquell dialecte.

Les formes infinitives que sí que es troben al rossellonès són *dire*, *dure*, *fere*, *sere*, les quals obeeixen a un fenomen ben diferenciat del que ens proposem estudiar en l'article present, tant des del punt de vista fonològic —es pot considerar epítesi, és a dir, un reforçament final— com des del punt de vista de distribució territorial (per a aquestes formes, vg. Adam 2002:135–137).

2 Objectius

Els objectius de l'article present són:

- a) Descriure els límits de l'àrea geogràfica del català en què són possibles

les seqüències de final d'arrel /f ~ ʒ ~ m ~ n ~ s ~ z ~ rr/ + el morf /r/ d'infinitiu.

- b) Establir la comparació entre els resultats que Alcover 1906–1928 va obtenir a inicis del segle XX per a aquesta característica i els que hem obtingut a l'actualitat (1999-2003).
- c) Determinar, a partir de les dades anteriors, si hi ha diferència en la manifestació del tret lingüístic segons el tipus de consonant final d'arrel: (i) fricativa prepalatal (/f/, /ʒ/); (ii) nasal /m/ o /n/; (iii) ròtica (/rr/); (iv) fricativa alveolar (/s/, /z/).
- d) Avaluar l'acció de la presència de ròtica a l'arrel sobre la manifestació de la característica.

La possibilitat d'establir les correlacions indicades a (c) i (d) fou apuntada per Pi 1991; Pi 1993 basant-se en els resultats d'una investigació pròpia que comptà amb informants joves de Girona ciutat (vg. §§ 5 i 6 infra).

3 Dades en què fonamentem el nostre estudi

3.1 DADES ALCOVER (1906-1928)

Aquí ens referim a les dades obtingudes per Alcover arran de les seves excursions filològiques del període 1906-1928 destinades a recollir la conjugació verbal de totes les terres de parla catalana. Pel que fa als informants, en general es tractava de grups de nens o nenes de deu a catorze anys, que ell reunia per fer-los conjuguar una setantena llarga de verbs; en algunes localitats, però, només entrevistà adults i, d'altra banda, s'ha d'indicar que sovint a les sessions amb els infants hi eren presents estudiosos locals i coneguts d'Alcover arran de l'*Obra del Diccionari*, els quals podien haver-hi fet aportacions.

En aquest corpus d'Alcover, els verbs relacionats amb la característica que aquí examinem són:

- a) verbs rizotònics de la classe II amb els fonemes final d'arrel requerits:
 - i) /f/: (a) *parèixer*, *conèixer*, *merèixer*, *néixer*, *péixer*; /ʒ/: Ø.
 - ii) /n/: *plànyer*.
 - iii) /m/: *témer*.
 - iv) /s/, /z/: Ø.

v) /ɾɾ/: *córrer*.

b) altres verbs

Als verbs de la classe II que acabem de detallar, s'hi poden assimilar alguns verbs de la classe III que es caracteritzen perquè tenen fonemes final d'arrel com els indicats i presenten, en rossellonès, formes infinitives rizotòniques; pel que fa a la resta del paradigma, es comporten com els altres verbs de la classe III (com a exemple, tenim el verb 'fugir' amb un infinitiu *fúger* i formes a la resta del paradigma com *fugim*, *fugiré*, *fugiria*, etc.).⁶

Segons la informació que es desprèn de les dades d'Alcover 1906–1928, uns quants d'aquests infinitius propis del rossellonès s'expandien cap al sud del Pirineu —i, doncs, com es veurà (cf. § 4), hi ha la possibilitat que s'hi manifesti la característica d'epèntesi [ə] posterior al morf d'infinitiu. Es tractava concretament de:

i) /ʃ/, /ʒ/: *íxer* (= *eixir*), *crúixer* (= *cruixir*), *fúger* (= *fugir*).

ii) /z/: *cúser* (= *cosir*).

També s'hi podria aplegar el verb irregular *ésser* ja que, si es partís de la forma infinitiva indicada —en comptes de *ser* o *esser*—, ens trobaríem com en els casos anteriors amb una estructura fonemàtica idònia per a la manifestació de la característica.

3.2 DADES ACTUALS (1999-2003)

Ens basem en una investigació pròpia duta a terme a les comarques del Ripollès, la Garrotxa, l'Alt Empordà i el Pla de l'Estany durant el període 1999-2000 —a més a més de la Cerdanya, on no apareixia, però, el tret lingüístic— i a les comarques del Baix Empordà, Gironès, Selva i nord del Maresme durant l'any 2003.

S'ha enquestat un nombre de quaranta-dues localitats. Per a les sis primeres comarques esmentades, les mateixes poblacions que escollí Alcover més divuit d'addicionals; en el cas de la Selva i del nord del Maresme, s'elegiren cinc poblacions del total de nou incloses a Alcover 1906–1928. Per al detall de totes aquestes poblacions, vg. taula 1, pàg. 51.

Els informants, en un nombre de tres per localitat, han estat seleccionats mitjançant atzar estadístic entre les persones nascudes a la població dins del

⁶La descripció d'aquests verbs es pot trobar a Fouché 1924:120–121. Per a la seva classificació dins de la classe III, vg. Adam 2002:111–113.

Baixa Cerdanya: ^a	23	Llers
1 (14) Puigcerdà	24 (16)	Maçanet de Cabrenys
2 (18) Martinet (municipi: Montellà i Martinet)	25 (17)	Capmany
3 Bellver de Cerdanya	26	Llançà
4 Meranges	27 (20)	Cadaqués
5 Guils de Cerdanya	28 (32)	L'Escala
6 Fontanals de Cerdanya	29 (30)	Saus - Camallera - Llampalles (municipi: Saus)
7 Llívia		
Ripollès:	Pla de l'Estany:	
8 (24) Ripoll	30	Banyoles
9 Gombrèn	31 (29)	Crespià
10 (22) Ribes de Freser	Baix Empordà:	
11 (23) S. Joan de les Abadesses	32 (40)	La Bisbal
12 (21) Camprodon	33 (44)	S. Feliu de Guíxols
13 (19) Rocabruna (municipi: Camprodon)	34	Begur
14 Espinavell (municipi: Molló)	Gironès:	
Garrotxa:	35 (37)	Girona
15 (25) Olot	36	Canet d'Adri
16 S. Joan les Fonts	37	Cassà de la Selva
17 Oix (municipi: Montagut)	La Selva:	
18 Tortellà	38 (51)	Caldes de Malavella
19 Besalú	39 (36)	Amer
20 S. Esteve d'en Bas (municipi: Vall d'en Bas)	40 (48)	Lloret de Mar
21 (31) Mieres	41 (43)	Arbúcies
Alt Empordà:	(42)	S. Hilari Sacalm
22 (27) Figueres	(46)	Tossa de Mar
	(49)	Blanes
	Maresme (nord):	
	42 (50)	Pineda de Mar
	(53)	Canet de Mar

^aEls nombres entre parèntesis corresponen a la numeració que tenia la població a Alcover 1906–1928. Els nombres no inclosos dins de parèntesis, a la numeració de la nostra investigació (1999-2000; 2003)

Taula 1: Localitats estudiades (vegeu la seva situació geogràfica als mapes adjunts, pàg. 70 i següents)

període 1939-1949 —és a dir, amb una edat compresa dins l'interval de 50 a 60 anys a les entrevistes de 1999-2000 i tres anys més a les de 2003—, que hi residien i amb pares nats a la comarca o en poblacions properes a aquesta.

Les dades a què aquí farem referència provenen bàsicament de vint preguntes que es trobaven inserides dins d'un qüestionari més ampli, de més de set-centes, que abraçava diversos aspectes de morfologia verbal i nominal. S'elicitava l'infinitiu requerit mitjançant l'elocució d'una frase per part de l'enquestador, que l'informant havia de completar.⁷ S'havia previst que aquesta forma infinitiva verbal aparegués en posició final de frase i sense clítics pronominals en posició enclítica. Els infinitius per als quals es volia obtenir dades són:⁸

a) verbs de la classe II amb els fonemes final d'arrel indicats

i) /ʃ/: *aparèixer, conèixer, créixer, merèixer, néixer, péixer*. /ɜ/: Ø.

ii) /ɲ/: *empènyer, estrènyer, plànyer*.

iii) /m/: *esprémer, témer*.

iv) /s/: *tòrcer, vèncer*; /z/: Ø.

v) /rɾ/: *córrer, socórrer*.

Com es pot apreciar, als vuit verbs de la classe II d'aquest tipus inclosos a Alcover 1906-1928 (cf. § 3.1.), se n'hi han sumat set més. Si comparem aquest conjunt de quinze verbs amb els que es detallen a Mascaró & Rafel 1990, podem considerar el tractament que aquí fem d'aquest tipus de verbs pràcticament exhaustiu —si per això entenem demanar almenys un verb de cada família derivacional.⁹

⁷Un exemple d'aquestes frases és: «Aquesta planta aquest any creix molt i l'any passat també va _____».

⁸L'ordre que ocupaven els infinitius al qüestionari és: *aparèixer* (125), *conèixer* (214), *córrer* (241), *cosir* (= *cúser*) (252), *créixer* (279), *eixir* (= *ixer*) (347), *empènyer* (350), *esprémer* (368), *ésser* (691), *estrènyer* (377), *fugir* (= *fúger*) (382), *merèixer* (424), *munyir* (= *múnyer*) (444), *néixer* (451), *péixer* (463), *plànyer* (641), *socórrer* (669), *témer* (671), *tòrcer* (512), *vèncer* (531).

⁹Efectivament, prenent com a punt de referència Mascaró & Rafel 1990, veiem que, pel que fa als verbs rizotònics de la classe II amb finals en *-er* al català estàndard, només mancava analitzar:

a) verbs relacionats amb *néixer* (*renèixer, sobrenèixer*), amb *estrènyer* (*destrènyer, restrènyer, constrènyer*) o amb *córrer* (*escórrer, ocórrer*, etc.) —remarquem que *néixer, estrènyer* i *córrer* sí que figuraven al qüestionari.

b) verbs rars o difícils d'elicitat: *atènyer, fènyer, irèixer-se, júnyer, pertànyer, trémer*.

b) altres verbs

També el qüestionari preveia obtenir l'infinitiu del verb irregular *ésser* i els dels verbs de la classe III indicats a § 3.1.b —amb l'excepció de *cruixir*; s'hi ha afegit, en canvi, *munyir*.¹⁰ En tots aquests casos, es tracta, com abans ja ha estat indicat, de verbs amb possibilitat de formes infinitives rizotòniques i uns fonemes final d'arrel que permeten l'aparició de la característica.

- i) /ʃ/, /ʒ/: *ixer* (= *eixir*), *fúger* (= *fugir*).
- ii) /s/, /z/: *ésser*, *cúser* (= *cosir*).
- iii) /ɲ/: *múnyer* (= *munyir*).

A part de les respostes al qüestionari, comptem amb algunes dades provinents d'una *conversa dirigida* que manteníem amb l'informant al final de l'entrevista —la qual, s'ha de dir, però, que estava preparada fonamentalment per obtenir formes de 1a. pers. sing. del present d'indicatiu— o bé de la *parla espontània* de l'informant que vam poder captar des del primer contacte telefònic que hi establíem per concertar l'entrevista fins al moment en què ens trobàvem drets a la porta acomiadant-nos. Quan aquesta informació ha ampliat l'obtinguda mitjançant les respostes al qüestionari, la fem constar a l'apartat de § 4 que correspongui segons el final d'arrel del verb de què es tracti.

(Per a una descripció més detallada sobre els aspectes metodològics indicats en aquest § 3.2, vg. Adam 2002:38–48, 74–76).

3.3 DADES COMPLEMENTÀRIES

A més a més del corpus d'Alcover 1906–1928 (cf. § 3.1), tenim un seguit d'altres referències bibliogràfiques que donen notícia de l'ús oral d'aquest

- c) *prémer*, que hem preferit incloure al qüestionari en la forma *esprémer*, més fàcil d'elicitar.
- d) *fúmer* (eufèmic de 'fotre') — per al qual, però, comptem amb alguna dada provinent de la parla espontània.

¹⁰No es va incloure *cruixir* al qüestionari perquè, segons les dades d'Alcover 1906–1928, no apareixia ni *crúixer* ni *crúix(e)re* a les cinc comarques en què havíem centrat la nostra investigació de 1999-2000, i fou aleshores quan s'elaborà el qüestionari; ha estat examinant les dades d'Alcover corresponents a les tres comarques objecte d'estudi el 2003 que, en una població en concret, hem trobat *crúix(e)re*. La incorporació de *munyir* s'explica perquè s'havia inclòs aquest infinitiu al nostre qüestionari amb la finalitat d'avaluar un altre tret morfològic verbal i s'ha escaigut que en una localitat ha aparegut per a aquest verb la característica que aquí s'examina.

tret lingüístic; es remunten a finals del segle XIX (Fabra 1891 al·ludeix ja a aquests infinitius) i continuen al llarg del segle XX. Les hem recollit a la taula 2, pàg. 55.

Pel que fa a documentació escrita, es pot assenyalar també que *vençre* (amb *vençré*, *vençria*) i *tembre* (amb *tembré*, *tembria*) eren habituals a l'edat medieval; també s'ha situat a la mateixa època *torçre*. Quant al verb *prémer*, tenim *pembre* en textos dels Ss. XV-XVI —com es pot observar, amb dissimilació addicional— (Per a aquestes formes, vg. DECat 1980–1991 (VI, 786b, 11-19; VIII, 382b-383a; IX, 96b, 53-54); Comas 1970:29; Pérez Saldanya 1998:44).

4 Anàlisi de les dades d'Alcover (1906-1928) i de les dades actuals (1999-2003)

Oferim aquí els resultats sobre la presència d'epèntesi vocàlica posterior al morf /r/ en el tipus d'infinitius descrits. La subdivisió bàsica d'aquest apartat § 4 es fa a partir de la classe de consonant final d'arrel verbal; i, dins de cadascun dels subapartats, es descriu la situació d'inicis del segle XX (dades Alcover 1906–1928) i, seguidament, la de l'actualitat (dades 1999-2003).

La nostra explicació farà referència als diversos mapes globals adjunts, els quals totalitzen les dades dels verbs que en cada cas s'indica.¹¹ Han estat elaborats a partir de mapes individuals corresponents a cadascun dels verbs; la informació bàsica d'aquests mapes individuals —aquí no inclosos— s'ha traslladat a la taula 3, pàg. 56.¹²

¹¹Per a la lectura d'aquests mapes quantificats, cal tenir en compte que, a cada població en què apareix la característica, s'hi veu dibuixat un cercle, l'àrea del qual indica el grau amb què aquesta s'ha manifestat en aquella localitat (concretament el percentatge dels verbs examinats en què s'ha trobat la característica almenys per a un dels tres informants de la localitat).

Per a les poblacions en què tenim dos cercles concèntrics, l'interior —corresponent a l'àrea en gris— fa referència als resultats ponderats segons el factor coexistència; aquesta ponderació consisteix en el fet que el verb puntua la meitat quan es troba en coexistència amb una forma alternant del mateix verb i que no contingui la característica. El cercle exterior, en contrapartida, fa referència als resultats sense ponderar.

El fet de trobar un sol cercle en una població significa que coincideixen els resultats sense ponderar i els ponderats —és a dir, que per als verbs en què s'ha manifestat la característica, no hi havia formes alternants sense aquesta.

¹²En aquesta taula 3 hi ha el nombre de poblacions de les diferents comarques o sectors d'aquestes en què es manifesta la característica per als diversos verbs; en cursiva, s'especifica, de les localitats anteriors, aquelles en què hi havia també coexistència amb les formes de la varietat més general del català central. Els mapes individuals relatius a cadascuna de les formes verbals es troben a Adam 2002:annex IV.

1891:	Fabra 1891, § 70, nota 4 comenta que els infinitius de la classe verbal II «terminan en el infinitivo en <i>re</i> ó <i>e</i> por supresión de una <i>r</i> : <i>vence</i> por <i>venç-re</i> , de <i>vèncere</i> , forma usada en la provincia de Gerona». Uns anys més tard hi retorna, tot i que ara sense concretar-ne la localització (Fabra 1898:§ 11): «En algunes regions se fan terminar en <i>re</i> tots els infinitius forts; així s diu <i>vèncere</i> , <i>estrènyere</i> , <i>conèixer</i> , <i>témere</i> (<i>témbre</i>), etc.».
1906-1928:	Alcover (vegeu § 4 al text principal).
1966:	l'ALPO [mapa 365, <i>Il naquit</i>] dona «va néixer» per a la Garrotxa, el nord-est del Ripollès (Setcases, Vilallonga, Camprodon, Molló, Beget) ^a i arreu de l'Alt Empordà excepte al nord (concretament se n'exceptuaven Agullana, la Jonquera, Cantallops, Capmany, Espolla, Rabós, Portbou i Llançà). ^b
1970:	Comas 1970:29, 72 indica que a Pau (Alt Empordà) presenten la característica els verbs <i>créixer</i> , <i>vèncer</i> , <i>néixer</i> (i derivats) i <i>fúger</i> 'fugir'. Igualment constata un <i>fumbre</i> (que hem considerat que correspon a l'eufèmic 'fúmer').
1978:	Veny 1978:35; Veny 1998:39 considera aquesta una de les característiques pròpies del «català septentrional de transició». Se'ns donen els verbs <i>néixer</i> , <i>vèncer</i> , <i>créixer</i> i s'indica que s'hi troben «esdevinguts proparoxitons (<i>vèncere</i> , <i>créixere</i>)».
1983:	Sala 1983:40, 56 constata a Cadaqués ['nefɔ] 'néixer' i ['fuʒə] [sic] (<i>fúger</i> 'fugir'). Per tant, no hi hauria la característica.
1986:	Julià 1986:133, 138 assenyalava per a Cornellà del Terri (Pla de l'Estany) «néixre, conèixre», i ho interpreta com a simple cas de metàtesi de <i>r</i> .
1980-1991:	DECat (II, 992, 28a-30a): «['kuzəɾə] en els pobles empordanesos límitrofs)». Per a <i>fugir</i> , dona ['fuʒəɾə] per a l'Empordà (IV, 221, 16a-43a).
1996:	Lloret & Viaplana 1996:298-299; Lloret & Viaplana 1997:107-109 assenyalen la característica per a <i>conèixer</i> , <i>plànyer</i> , <i>témer</i> (['teməɾə] o ['temɾə], aquesta darrera amb vibrantització), <i>tòrcer</i> , <i>vèncer</i> . Localitzen aquestes formes al «septentrional de transició» (1997) (el 1996 s'havien referit a «empordanès»).
1998:	Figuera 1998:219 indica ['fuʒə] a la Cerdanya (per 'fugir'), cosa que permet veure-hi l'absència de la característica.
2001:	Monturiol & Domínguez 2001:42 constaten el tret lingüístic a la Garrotxa per a <i>comparèixer</i> , <i>conèixer</i> , <i>créixer</i> , <i>merèixer</i> , <i>néixer</i> i derivats.
2002:	Lloret 2002:349-351 indica la característica per als verbs <i>conèixer</i> , <i>créixer</i> , <i>estrènyer</i> , <i>fúger</i> 'fugir', <i>néixer</i> , <i>plànyer</i> , <i>tòrcer</i> , <i>vèncer</i> a la «zona septentrional de Girona».

^aEn canvi, per a la resta de la comarca (Queralbs, Ribes, Campdevàrol, Ripoll, Gombren i S. Joan de les Abadesses) s'hi assenyalava *néixer*.

^bA Cadaqués s'hi consignà *nasqué*, de manera que no es concreta la presència o no de la característica.

Taula 2: Bibliografia que aporta dades sobre l'ús oral d'aquesta característica

	Ripollès [7 pob.]	Garrotxa [7 pob.]	Alt Empordà [Cadaqués]	Alt Empordà (nord) [3 pob.]	Alt Empordà (centre i sud) [4 pob.]	Pla de l'Estany [2 pob.]	Baix Empordà [3 pob.]	Gironès [3 pob.]	La Selva [4 pob.]	nord del Maestrat [1 pob.]	N (=po- blacions amb dades amb dades amb dades amb dades)	Poblacions amb la ca- racterística
condixer	6 (5 coex.)	7 (3 coex.)	0	3 (1 coex.)	4 (1 coex.)	2 (1 coex.)	3 (1 coex.)	3 (2 coex.)	1 (1 coex.)	1 (1 coex.)	35	33
màixer	3 (3 coex.)	7 (2 coex.)	0	3 (1 coex.)	4 (1 coex.)	2 (1 coex.)	3 (1 coex.)	3 (1 coex.)	4 (1 coex.)	1 (1 coex.)	35	32
aparàixer	3 (3 coex.)	7 (4 coex.)	0	1 (1 coex.)	4 (1 coex.)	2 (2 coex.)	3 (1 coex.)	3 (2 coex.)	3 (1 coex.)	0	35	27
mreixier	4 (3 coex.)	7 (3 coex.)	0	3 (3 coex.)	4 (2 coex.)	2 (1 coex.)	3 (1 coex.)	3 (2 coex.)	3 (2 coex.)	1 (1 coex.)	35	31
cràixer	0	6 (3 coex.)	0	3 (3 coex.)	4 (2 coex.)	1 (1 coex.)	3 (2 coex.)	3 (1 coex.)	4 (2 coex.)	0	35	24
plaiyer	0	(2 coex.)	0	1 (1 coex.)	3 (2 coex.)	2 (2 coex.)	3 (1 coex.)	3 (1 coex.)	2 (1 coex.)	0	35	22
tèmer	1 (1 coex.)	6 (1 coex.)	0	1 (1 coex.)	3 (1 coex.)	2 (1 coex.)	3 (1 coex.)	3 (1 coex.)	2 (1 coex.)	0	32	21
empaiyer	0 (1 s.d.)	3 (1 s.d.)	0	0	3 (1 coex.)	1 (1 coex.)	3 (1 coex.)	2 (1 coex.)	1 (1 coex.)	0	33	13
espèimer	0 (1 s.d.)	5 (3 coex.)	0	1 (1 coex.)	4 (2 coex.)	2 (1 coex.)	3 (1 coex.)	3 (1 coex.)	2 (1 coex.)	0	34	20
estruyer	0 (2 coex.)	(2 coex.)	0	0	3 (2 coex.)	1 (1 coex.)	3 (1 coex.)	2 (2 coex.)	2 (1 coex.)	0	35	18
whocer	2 (2 coex.)	7 (2 coex.)	0	1 (1 coex.)	3 (2 coex.)	1 (1 coex.)	3 (2 coex.)	3 (3 coex.)	4 (3 coex.)	0	35	24

(coex.): nombre de localitats amb la característica indicades a la línia anterior en què, a més a més, hi havia coexistència amb la varietat més general del català central.
[s.d.]: localitats sense dades.

Taula 3: Nombre de poblacions en què s'ha manifestat la característica en la nostra investigació actual (dades 1999–2003)

4.1 FINAL D'ARREL EN FRICATIVA PREPALATAL SORDA /ʃ/

4.1.1 Dades Alcover (1906-1928)

A partir de la informació relativa a *aparèixer*, *conèixer*, *merèixer* i *néixer*, tenim que, a inicis del segle XX, la característica que aquí s'examina s'havia localitzat a la Garrotxa, Ripollès (amb l'excepció de Ripoll i de S. Joan de les Abadesses), Pla de l'Estany, Alt Empordà (per a Cadaqués, però, vg. infra), Baix Empordà, Gironès, la Selva (encara que no a Arbúcies ni a Tossa de Mar) i nord del Maresme (Pineda de Mar) (cf. mapes 1a-1b, pàg. 70).

En definitiva, es tracta, d'una manera molt aproximada, de l'àrea del bisbat de Girona.¹³

Pel que fa al grau amb què la característica es manifestava, es pot assenyalar que a la major part de poblacions apareixia com a solució única. S'ha de fer excepció del nord-est del Ripollès, Maçanet de Cabrenys (al nord-oest de l'Alt Empordà), el nord del Maresme i la major part de la Selva, on aquelles formes coexistien amb les del català més comú. Podem adonar-nos com aquestes subzones són precisament o bé les més properes al rossellonès o bé aquelles en què l'àrea s'interrelaciona més amb el català central més general, varietats que no presenten la característica.

Les dades de l'ALPO [mapa 365] corroboren una certa menor presència de la característica al nord de l'Alt Empordà (cf. taula 2, pàg. 55).

Respecte a Cadaqués, cal dir que, per a aquesta població, el corpus d'Alcover no indica el tret lingüístic en el cas del verb *conèixer* ni en el de *merèixer*; i avancem que tampoc no el trobarem quan hi haurà altres consonants final d'arrel (cf. infra els subapartats corresponents de § 4). En canvi, per al verb *néixer* es donaven ambdues solucions i s'havia consignat el tret també per a *aparèixer*. A partir de les dades actuals (cf. 4.1.2) i de la bibliografia precedent (vg. Sala 1983:56 a la taula 2, pàg. 55), les transcripcions que semblen més fidels a la realitat són les que indicaven absència de la característica en aquesta població.

La resta de lexemes verbals amb radical acabat en /ʃ/ que incloïa el qüestionari eren poc usuals; per això no els hem comptabilitzat als mapes juntament amb els altres. Ens limitem a fer-ne aquí els comentaris corresponents. Pel que fa a *péixer*, dins de l'àrea a què ens estem referint només s'indica que s'empri el verb en algunes poblacions del Ripollès (se n'exceptuava el seu

¹³El bisbat de Girona comprèn les comarques del Gironès, la Garrotxa, l'Alt Empordà, el Baix Empordà, el Pla de l'Estany, el nord-est del Ripollès, la Selva (excepte la zona de S. Hilari Sacalm i d'Osor) i l'extrem nord del Maresme (cf. GEC 1975).

sector nord-est) i la forma infinitiva que s'hi assenyala és *péixer* i no *péixere*. Quant a *eixir*, la forma infinitiva rizotònica es trobava només a la Cerdanya (*ixer*); en ser aquesta una comarca en què no es desplegava la característica objecte del nostre estudi, no s'hi localitzen formes *ixere*. Si ens referim a *cruixir*, va aparèixer *crúixere* a S. Feliu de Guíxols (Baix Empordà); a la resta de localitats en què es va respondre el lexema, l'infinitiu era *cruixir*.

4.1.2 Dades actuals (1999-2003)

Per a l'anàlisi de la situació actual de la característica en el context /ʃ/ final d'arrel, ens basem en els resultats corresponents a *aparèixer*, *conèixer*, *créixer*, *merèixer* i *néixer* (cf. mapes 2a-2b, pàg. 71).

Podem apreciar com el tret lingüístic es localitza a les mateixes comarques que a inicis del segle XX: Ripollès, Garrotxa, Pla de l'Estany, Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, la Selva i nord del Maresme. Precisem que no ha aparegut en cap cas a Cadaqués; i, a diferència d'Alcover 1906–1928, s'ha aconseguit documentar ara a les localitats d'Arbúcies (la Selva) i de S. Joan de les Abadesses (Ripollès). Malgrat aquestes darreres dades, creiem adequat considerar que el seu perímetre s'ha mantingut invariable al llarg del segle XX: ja hem comentat abans la particularitat de Cadaqués (cf. § 4.1.1); pel que fa a Arbúcies, el corpus d'Alcover havia localitzat el tret a la població veïna de S. Hilari Sacalm; i, quant a S. Joan de les Abadesses, el mateix corpus n'havia deixat constància per al context de nasal final d'arrel.

Si mirem el seu grau de realització, es pot observar com, a diverses de les poblacions en què apareix, s'hi troba coexistent amb les formes del català més general (en algunes localitats aquestes darreres ja hi feien acte de presència a inicis del segle XX i, en d'altres, hi han aparegut ara);¹⁴ tot i això, la característica es manté a l'àrea amb uns nivells de realització molt importants. En algunes localitats continua manifestant-s'hi com a solució única.¹⁵

El nombre de poblacions en què almenys un dels tres informants ha realitzat amb la característica el lexema verbal que es destalla és:

¹⁴Tot i que no podem deixar d'indicar que, en algun cas, les transcripcions sense [r] d'infinitiu podrien no correspondre a realitzacions com les de la varietat més general del català central o les del rossellonès, sinó deure's a problemes d'emissió o de percepció quan el mot es pronunciava amb poca intensitat. En aquest sentit, tenim anotacions que indiquen que, en alguna ocasió, va ser quan l'informant, a requeriment nostre va repetir la resposta més alt que es va percebre clarament /r/.

¹⁵En la mateixa línia, Pi 1993:441 havia indicat que, en el cas dels verbs amb final d'arrel fricativa prepalatal /ʃ/ o fricativa alveolar /s/, és un tret lingüístic que «es manifesta amb molta vitalitat» i «és perfectament viu al parlar culte de Girona».

conèixer (33 poblacions) > *néixer* (32 pob.) > *merèixer* (31 pob.) > *aparèixer* (27 pob.) > *créixer* (24 pob.).

Quant als altres verbs amb /ʃ/ final d'arrel inclosos al qüestionari, podem indicar que no s'ha trobat el lexema *eixir* en cap de les seves formes —ni, doncs, *ixer* o *ix(e)re*— i, pel que fa a *peixer*, s'ha registrat *péix(e)re* a l'oest del Ripollès i per a un informant d'Arbúcies (oest de la Selva) —cal afegir que a la major part de l'àrea examinada no es coneix aquest verb.¹⁶

4.2 FINAL D'ARREL EN FRICATIVA PREPALATAL SONORA /ʒ/

4.2.1 Dades Alcover (1906-1928)

Ens podem referir només a *fúger* (= *fugir*) —com ja hem vist a § 3, no hi havia cap altre infinitiu rizotònic amb /ʒ/ final d'arrel. A inicis del segle XX, es localitzava *fúgere* a totes les poblacions enquestades de la Garrotxa, Pla de l'Estany, Alt Empordà (excepte a Cadaqués, on teníem *fúger*), Baix Empordà i Gironès. Al Ripollès, en algunes poblacions s'hi assenyala *fúgere* i a les altres *fugir*. A la Selva: s'indica *fúgere* per a algunes localitats; *fúger*, a Tossa de Mar i a Lloret de Mar; i *fugir* pràcticament a totes les localitats, ja sigui com a forma única o bé en coexistència amb les que acabem d'assenyalar. Al nord del Maresme es trobava exclusivament *fugir*.

Així, deixant de banda les subzones en què la forma era exclusivament *fugir*, veiem que la característica es manifestava territorialment per a aquest verb amb final d'arrel prepalatal fricativa sonora /ʒ/ de manera molt similar al que s'esdevenia per als verbs amb prepalatal fricativa sorda /ʃ/ (cf. § 4.1.1).¹⁷

4.2.2 Dades actuals (1999-2003)

El que primer s'ha de remarcar és l'avanç de l'infinitiu *fugir* al llarg del segle XX, de manera que ha restat terreny a *fúg(e)re* o a *fúger*—. És *fugir* l'única

¹⁶El qüestionari havia previst per a aquest verb el significat de 'donar de menjar a un infant o a algú que no es pot valer'. Així s'ha trobat al Ripollès (en la forma *peixer* o *péix(e)re* – al nord-est, però, hi havia *peixir*) i a l'oest de la Selva (en la forma *péix(e)re*). Al nord-oest de l'Alt Empordà, en canvi, ha quedat reduït a frases més o menys fixades com «El bestiar va ben peixit», «Aquell es peixeix bé»; i el lexema corresponent era *peixir*. A la resta de l'àrea examinada es desconeixia el verb.

¹⁷Al Pallars i a la Ribagorça trobem per al verb *fugir* una forma infinitiva també amb epètesi [ə] posterior al morf /t/ (*fuire*). Fonològicament, aquesta darrera forma és similar a les descrites a § 1.2 (b).

forma que actualment hem trobat a la Garrotxa, Gironès, Selva, nord del Maresme i la pràctica totalitat del Ripollès.

Per aquest motiu, actualment *fúg(e)re* queda circumscrit a l'Alt Empordà, Baix Empordà (es va localitzar a Begur), Pla de l'Estany i nord-est del Ripollès (vam trobar aquesta forma a Espinavell (Molló)). En aquesta àrea, d'altra banda, també apareix *fugir* coexistent-hi. A Cadaqués s'ha recollit *fúger* encara com a forma única —aquesta darrera ha aparegut també a Figueres i a Llers, per bé que en aquestes poblacions en coexistència amb *fúg(e)re*.

La difusió de l'infinitiu arizotònic *fugir* fa que resulti difícil, a partir de les dades actuals, comparar l'abast de la característica quan la consonant final d'arrel és fricativa prepalatal sorda (/ʃ/) respecte a quan aquesta és fricativa prepalatal sonora (/ʒ/). Per a la comparació fonològica, doncs, cal remetre's a les dades d'inicis del segle XX (cf. § 4.2.1), quan la forma *fugir* no estava tan estesa.

4.3 FINAL D'ARREL EN NASAL /m/ O /ɲ/

4.3.1 Dades Alcover (1906-1928)

Al corpus d'Alcover hi havia només possibilitat d'aquest context nasal /m/ o /ɲ/ final d'arrel per als verbs *témer* i *plànyer* (cf. § 3.1).

A partir de les dades d'aquests verbs, es pot observar com la realització de seqüències /m/ + /r/ o bé /ɲ/ + /r/ es trobava en una àrea geogràficament més limitada que la corresponent a /ʃ/ + /r/, de manera que, al perímetre descrit a § 4.1.1, s'hi ha de restar el nord de l'Alt Empordà, pràcticament tot el Ripollès (va aparèixer només a S. Joan de les Abadesses), bona part de la Selva (només es localitzà a Amer) i el nord del Maresme (cf. mapes 3a-3b, pàg. 72) —encara que s'ha de dir que no hi havia dades ni per a dues poblacions de les cinc enquestades al Ripollès (Camprodon i Rocabrúna) ni per a dues de les set enquestades a la Selva (Caldes de Malavella i S. Hilari Sacalm);¹⁸ podem avançar que en la nostra investigació actual sí que hem comptat amb dades d'aquest tipus per a Camprodon, Rocabrúna i Caldes de Malavella i que, d'aquestes, la característica s'ha manifestat només a Caldes de Malavella (cf. § 4.3.2).

Es pot constatar que els sectors en què la característica no apareix amb el

¹⁸La raó és que, en la investigació d'Alcover 1906–1928, a diverses poblacions no es demanà el verb *plànyer* i, pel que fa al verb *témer*, a molts llocs respongueren que aquest no s'hi emprava.

context de nasal són, d'una manera molt aproximada, aquells en què per a /ʃ/ s'havia manifestat en un nivell inferior. Com ja hem assenyalat, aquestes són les zones o bé properes al rossellonès o bé amb més contacte amb la varietat més general del català central (cf. § 4.1.1).

4.3.2 Dades actuals (1999-2003)

Per estudiar els verbs amb les seqüències /m/ + /r/ o bé /ɲ/ + /r/ a l'actualitat, ens basem en les dades corresponents a *empènyer*, *esprémer*, *estrènyer*, *plànyer*, *témer*. Cal dir, primerament, que els verbs *empènyer* i *témer* han resultat poc usuals (no es trobaven en algunes localitats, on havien estat substituïts, respectivament, per «apretar» —o *pitjar*— i per *tenir por*); tampoc alguns informants no utilitzaven *esprémer* (havia de competir amb *escórrer*, «exprimir» o altres solucions), *estrènyer* (el substituïa «apretar») o *plànyer*.

Així, ens trobem amb un conjunt de dades menys sòlid o nombrós que per a /ʃ/ —com ja hem vist que s'esdevenia a partir del corpus d'Alcover 1906–1928, tot i que s'ha d'indicar que ara hem pogut comptar per a totes les localitats enquestades amb tres verbs com a mínim per a la quantificació i, a partir d'aquelles dades, es comptava amb dos verbs com a màxim.

Obviant el fet de disposar de menys dades relatives al context de nasal final d'arrel que no pas al de fricativa prepalatal, podem assenyalar que es confirma la constatació feta a § 4.3.1 sobre l'extensió més reduïda de la característica quan el fonema final d'arrel és nasal /m/ o /ɲ/ respecte a la que té quan és fricativa prepalatal.

Efectivament, per al context de nasal final d'arrel, en la investigació actual pràcticament no hem trobat la característica al Ripollès (sols a la localitat de Ripoll i per a un verb) i tampoc no ha aparegut al nord del Maresme. A més a més, en algunes poblacions ho ha fet de manera molt lleu: al nord de l'Alt Empordà, al nord i al sud-oest de la Garrotxa (Oix i la Vall d'en Bas), a la zona costanera de la Selva (Lloret de Mar) i al sector oest de la mateixa comarca (Arbúcies) (cf. mapes 4a-4b, pàg. 73).

Si comparem la situació actual amb el que s'esdevenia a inicis del segle XX (dades Alcover 1906–1928) per al mateix context de nasal final d'arrel (cf. § 4.3.1), veiem que hi ha petites diferències de perímetre, que hem considerat sense significació.¹⁹

¹⁹Les divergències tenen relació amb tres comarques i són les següents:

- Pel que fa a l'Alt Empordà, s'ha trobat actualment el tret lingüístic a dues poblacions del nord (Capmany i Llançà), però en un grau molt baix; a les dades d'Alcover 1906–1928 no havia aparegut en aquesta zona.

El nombre de poblacions en què la característica s'ha manifestat actualment per a cadascun dels verbs és:

plànyer (22 poblacions), *témer* (21 pob.), *esprémer* (20 pob.), *estrènyer* (18 pob.), *empènyer* (13 pob.).

S'ha de fer constar que, per a *témer*, a dues de les poblacions comptabilitzades la frase del qüestionari que els informants havien de completar aconseguí elicitar el mot amb la característica però afirmaren que el lexema no s'hi utilitzava. El mateix s'esdevingué a quatre poblacions en el cas d'*empènyer*.

(Podem afegir-hi que a tres poblacions no hi hagué cap resposta per a *témer* i el mateix s'esdevingué a dues en el cas d'*empènyer* i una en el d'*esprémer*).

Hem deixat a part el cas de *múny(e)re*, del qual només es té constància a Espinavell (Molló). A la resta, la forma infinitiva era *munyir*.

Ja hem comentat abans la particularitat que, per als vebs *témer* i *esprémer*, es podien trobar també formes infinitives amb epentesi consonàntica posterior a l'arrel verbal (*tembre* i *esprembre*), les quals comptabilitzariem juntament amb *tém(e)re* i *esprém(e)re* respectivament (cf. § 1.5). Cal indicar que, per a *témer*, a Ripoll, S. Joan les Fonts, l'Escala, la Bisbal, Begur, Canet d'Adri, S. Feliu de Guíxols i Lloret de Mar la forma recollida ha estat *tembre*; i a Oix i Caçà de la Selva, tant *tembre* com *tém(e)re*.²⁰ Pel que fa a *esprémer*, a S. Joan les Fonts, S. Feliu de Guíxols i Amer s'ha trobat *esprembre*; i a l'Escala, Begur, Canet d'Adri, Girona, Caçà de la Selva i Caldes de Malavella, tant *esprembre* com *esprém(e)re*.

La parla espontània ens ha proporcionat un altre lexema verbal amb la característica objecte d'estudi: un informant de S. Joan les Fonts va dir *fúm(e)re* (corresponent a *fúmer*, eufemisme de 'fotre') i, un altre informant de Pineda de Mar, *fumbre*.²¹

- Si ens referim al Ripollès, Alcover 1906–1928 va registrar la característica a S. Joan de les Abadesses i no a Ripoll; i, a la nostra investigació actual, ha estat a la inversa.
- Quant a la Selva, mentre que la investigació anterior (Alcover 1906–1928) l'havia documentat només al nord (Amer), la investigació actual (1999–2003) ho ha fet també per a Caldes de Malavella —sense dades a Alcover 1906–1928 en el cas d'aquest context fonològic i que vindria a representar la part central de la comarca— i, en un grau molt baix, per a les poblacions enquestades del sector oest (Arbúcies) i costaner (Lloret de Mar).

²⁰No vam registrar, en canvi, la forma [ˈtemrə] (amb vibrantització), que Lloret & Viaplana 1997:108 fan correspondre al «septentrional de transició».

²¹En el cas de Pineda de Mar, es pot fer l'observació que, amb l'excepció d'aquest verb,

4.4 FINAL D'ARREL EN RÒTICA (/rr/)

4.4.1 Dades Alcover (1906-1928)

El final d'arrel en ròtica /rr/ es trobava al corpus d'Alcover 1906–1928 per a *córrer*. Pel que fa a aquest verb, hi havia la forma *córrere* a Crespià (Pla de l'Estany) —juntament amb *córrer*. A les altres localitats apareixia només la forma *córrer*. Remarquem que vam trobar també sols *córrer* al sector on a la resta del paradigma verbal podíem localitzar-la vocal temàtica /í/ (ex. *córrer*, *corrim*, *corriràs*, etc.) —és aquest el cas de les comarques de l'Alt Empordà, el Baix Empordà, la zona costanera de la Selva i el nord del Maresme.

4.4.2 Dades actuals (1999-2003)

Hem de dir —limitant-nos necessàriament al segment poblacional investigat— que actualment hem trobat en aquesta àrea sols la forma infinitiva *córrer* (igualmente podem dir en el cas de *socórrer*). Remarquem que no hi ha aparegut *corrir*; i això —com s'esdevenia a inicis del segle XX— també val per al sector de la nostra zona en què a la resta de formes del paradigma d'aquest verb podíem localitzar la vocal temàtica /í/.²² Aquesta informació contrasta, doncs, amb la de Lloret & Viaplana 1996:299, on es considera *corrir* la forma infinitiva pròpia de l'«empordanès».²³ També la bibliografia de la zona sembla coincidir amb les nostres dades. Efectivament, segons Sala 1983:45, l'infinitiu a Cadaqués seria *córrer* (amb *corrim*, *corriré*, *corrissis*, etc.); comenta que alguna vegada se sent *corrir*, però que hi és poc freqüent. Comas 1970:36, 138, en la seva monografia sobre Pau (Alt Empordà), tot i que no es refereix d'una manera específica a aquest verb, aporta la frase «A més a còrrer» [sic].

És a dir, la forma pròpia de la zona examinada seria *córrer* —i aquesta constatació serveix també per al sector on hi ha *corrim*, *corriré*, *corrissis*,

s'havia manifestat la característica en aquella localitat només per als verbs amb arrel acabada en fricativa prepalatal; i, a més a més, que l'informant en concret que va dir el mot no havia realitzat cap dels verbs del qüestionari amb la característica, fos quin fos el context final d'arrel.

²²A § 4.4.1 han estat indicades les zones en què *córrer* podia presentar vocal temàtica /í/ al paradigma —amb l'excepció, com ja s'ha dit, de l'infinitiu—. Segons les dades actuals, podem afegir-hi el cas d'algun dels informants d'Espinavell (Molló), S. Joan les Fonts i Besalú.

²³La mateixa informació es repeteix a Lloret & Viaplana 1997:109 —amb la indicació de «septentrional de transició»— i a Lloret 2002:350–351 —amb la indicació de «gironí septentrional».

etc.—; no obstant això, en algun cas es podrien trobar formes *corrir* secundàries. Per a l'explicació sobre els verbs amb infinitiu rizotònic *‘er* i */i/* temàtica a la resta del paradigma, cf. § 3.1 (b) i nota 6.

4.5 FINAL D'ARREL EN FRICATIVA ALVEOLAR (/s/, /z/)

4.5.1 Dades Alcover (1906-1928)

El corpus d'Alcover 1906–1928 conté poques dades relatives al context final d'arrel fricativa alveolar i, per tant, no és possible fer la interpretació corresponent de la distribució territorial de la característica.

D'una banda, incloïa el verb *ésser*; ningú, però, no va dir *éssere*, ni tampoc la mateixa forma *ésser* era pròpia de l'àrea. S'hi recollí només *ser* i *esser*.

Respecte a *cúser* (= *cosir*), la forma *cús(e)re* es va trobar només a Maçanet de Cabrenys (juntament amb *cúser*). A Cadaqués hi havia exclusivament *cúser*. A la resta, la forma infinitiva que s'hi utilitzava era *cosir*.

4.5.2 Dades actuals (1999-2003)

El qüestionari elaborat per estudiar la situació actual havia previst quatre verbs amb el context fonològic final d'arrel (/s/ o /z/). En el cas de /s/: *ésser*, *tòrcer* i *vèncer*. En el cas de /z/: *cúser* (= *cosir*).

La característica no s'ha pogut manifestar per a *ésser*, *tòrcer* i *cúser* (= *cosir*) perquè per a aquests verbs només hem localitzat infinitius oxítons (Vegeu en nota els comentaris corresponents a cadascun d'aquests verbs).²⁴

²⁴En el cas del verb *tòrcer*, la forma d'infinitiu més estesa en aquesta àrea ha estat *torcir*. És la forma de la Garrotxa, Alt Empordà, Pla de l'Estany, Ripollès, Gironès, Baix Empordà i la Selva, si bé en les quatre darreres comarques hi ha també *torçar* (Aquesta última forma, d'altra banda, és l'única que es va trobar a S. Feliu de Guíxols, Lloret, Arbúcies i Pineda de Mar). Pel que fa a la realització *tòrcer*, només ha aparegut en un informant de Gombrèn; i enlloc no s'ha respost *tòrc(e)re*. La pràctica inexistència de formes *tòrcer* i la no localització de *tòrc(e)re* contrasten amb el que s'assenyala a Lloret & Viaplana 1997:109 i amb el que es desprèn de Pi 1993:399–400; els primers autors indiquen [ˈtɔr.sə] i [ˈtɔr.sə.rə] per al «septentrional de transició», i el segon proposa als seus informants frases amb les formes infinitives *destòrcer* i *retòrcer* (per tal que aquells traslladin els clítics de posició proclítica a posició enclítica) —encara que l'autor hi afegeix que, en quatre de les trenta emissions d'aquestes frases amb què compta, els informants respongueren amb infinitius oxítons, les formes dels quals no precisa—. Els resultats que hem trobat en la nostra investigació, en canvi, semblen coincidir més amb Coromines (DECat 1980–1991, VIII, 582b, 5-6), el qual assenyala *torcit* per a «Empordà, Girona i fins a Camprodon», i amb Sala 1983:38 i Juanola 1958–1959:120, que indiquen *torcir* per a Cadaqués i la Garrotxa respectivament.

Quant al verb *ésser*, en cap cas no hi ha hagut *éss(e)re* (ni tampoc *ésser*). Com a inicis del segle XX, s'hi ha recollit únicament *ser* i *esser*.

Així, doncs, ens haurem basar sols en els resultats de *vèncer*.

Per a aquest verb, s'ha localitzat *vènc(e)re* a la Garrotxa, Alt Empordà (tot i que només en algunes poblacions), Ripollès (a dues de les poblacions enquestades: Ribes i Rocabruna), Pla de l'Estany, Baix Empordà, Gironès i la Selva —en aquestes tres darreres comarques amb un grau de coexistència important amb la forma *vèncer* (cf. taula 3, pàg. 56).

El nombre concret de localitats en què ha aparegut la característica per a aquest verb és de vint-i-quatre —cal dir, però, que es tracta d'un verb poc usual (el seu substitut per a l'accepció de la frase inclosa al qüestionari era *guanyar*); de fet, a vuit d'aquestes vint-i-quatre localitats, els informants que van pronunciar el mot amb la característica com a resposta a la pregunta corresponent del qüestionari hi afegiren que no utilitzaven el lexema.

El nombre indicat de poblacions amb la característica situa el verb *vèncer* en un nivell intermedi, pel que fa a realització del tret lingüístic objecte d'estudi, entre els verbs que tenen arrel acabada en fricativa prepalatal (/ʃ/) i els que la tenen acabada en nasal /m/ o /ɲ/. Les dades que més avall oferim (cf. § 5) corresponents a Pi 1991; Pi 1993 —basades tant en *vèncer* com en *convèncer*— permetran corroborar aquesta posició dels verbs amb arrel acabada en fricativa alveolar (/s/).

5 Gradació de la característica segons el tipus de consonant final d'arrel verbal

A partir de les dades exposades als divesos subapartats de § 4 relatius als diferents contextos de consonant final d'arrel verbal, veiem que la gradació de més a menys extensió geogràfica de la característica és:

fricativa prepalatal (/ʃ/ o /ʒ/) ²⁵ > *fricativa alveolar* (/s/) > *nasal* /m/ o /ɲ/ > *ròtica* /rr/

Efectivament, això és el que es pot deduir tant de l'anàlisi de les dades d'Alcover 1906–1928 com de les dades actuals (1999-2003). Ens podem referir encara, més concretament, al nombre de poblacions en què la característica ha aparegut a la nostra investigació actual (1999-2003); ens limitarem als verbs sense ròtica a l'arrel perquè, com veurem (cf. § 6), aquesta presència és un factor que interfereix en la manifestació del tret lingüístic —només se n'excepcionalment el verb *córrer* i derivats perquè cal fer entrar aquest fonema

Respecte a *cúser* (= *cosir*), tothom va dir el lexema amb la forma infinitiva *cosir* (i, doncs, ni *cúser* ni *cús(e)re*).

²⁵Cal dir, però, que és difícil assignar, dins la gradació, el nivell del fonema /ʒ/ perquè a molts llocs la forma era *fugir* (cf. § 4.2.1).

final d'arrel en la comparació—. Així, tenim: (a) per als verbs amb final d'arrel acabada en fricativa prepalatal sorda (/ʃ/), el límit superior ha estat de trenta-tres localitats (l'ocupa el verb *conèixer*) i l'inferior de trenta-dues (*néixer*) [cf. § 4.1.2]; (b) en el cas de l'únic verb que finalitza amb fricativa alveolar per al qual comptem amb dades (*vèncer*), aquest nombre de poblacions ha resultat ser vint-i-quatre [cf. § 4.5.2]. (c) per als verbs amb nasal /m/ o /ɲ/ final d'arrel, el límit superior ha estat de vint-i-dues localitats (*plànyer*) i l'inferior de vint-i-una (*témer*) —deixem de banda el cas d'*empènyer*, amb un nombre baix de tretze poblacions, ja que era un verb poc freqüent [cf. § 4.3.2]; (d) en els verbs amb ròtica final d'arrel (*córrer* i derivats), en cap cas no ha aparegut la característica [cf. § 4.4.2].

Podem confrontar aquests resultats amb els que s'exposen a Pi i Mallarach 1993, obtinguts en la seva investigació sobre la pronúncia o l'emudiment de la /r/ d'aquests infinitius en combinació amb pronoms en enclisi (a la nostra investigació el verb es trobava lliure de clítics i en posició final de frase).

L'autor basa el seu estudi en les realitzacions de deu informants estudiants de COU nascuts i residents a Girona ciutat,²⁶ als quals es demanà de pronunciar les combinacions d'infinitiu i clíctic esmentades.

Convertint en percentatges les proporcions que s'indiquen a Pi i Mallarach 1993:400–405 —les quals, en general, es fonamenten en deu realitzacions de cada infinitiu—, tenim: *néixer* (90%) > *conèixer* / *desconèixer* (85%) > *convèncer* / *vèncer* (80%) > *témer* (77,8%) > *plànyer* (70%) > *empènyer* (60%) > *atènyer* (50%) > *córrer* (i derivats) (0%).

La gradació que es dedueix d'aquestes dades situa el nivell màxim de manifestació de la característica per als verbs amb /ʃ/ final d'arrel; el segon lloc correspon als que hi tenen /s/; els segueixen els verbs amb final d'arrel nasal (/m/ o /ɲ/); i ocupen el darrer lloc els verbs amb arrel acabada en ròtica, per als quals en cap cas no s'ha manifestat la característica.

Veiem, doncs, com hi ha coincidència entre aquesta gradació que es desprèn dels resultats de Pi 1993:400–405 i la que hem obtingut a partir del nostre estudi. En aquest darrer, de tipus geolingüístic, el diferent grau de manifestació de la característica segons el context fonològic final d'arrel ver-

²⁶ Agraïm a Josep Pi la concreció de les dades següents —descrites de manera més laxa a Pi 1991:17, Pi 1993:394—:

Pel que fa al lloc de naixement, vuit dels informants havien nascut a la ciutat de Girona. Un era nat a Figueres i un altre a Barcelona; ambdós, però, vivien a la ciutat de Girona des de molt petits.

Quant al lloc de residència, nou habitaven a la ciutat esmentada i el desè vivia a Talaia (al costat de Girona).

L'edat d'aquests informants era de 17-18 anys en el moment de realitzar l'entrevista.

bal s'ha fet evident en la diferència d'extensió geogràfica que aquesta adopta; en la investigació de Pi s'havia fet palès en els percentatges de realització del tret lingüístic de les respostes del conjunt d'estudiants entrevistats.

Cal advertir que, a la part de conclusions de Pi 1993:409–410, es fa un resum del comportament de la característica en els diferents contextos final d'arrel sense, però, evitar el biaix de la presència de ròtiques en aquesta —és a dir, s'hi fan generalitzacions prenent en consideració tots els verbs de cada grup en conjunt. Això fa que, en algun cas, la gradació que aquí hem presentat divergeixi lleugerament de la que allà s'exposa.²⁷

D'altra banda, es pot comentar que, per al context d'alveolar /s/ final d'arrel, Pi comptà amb dades tant per a *vèncer* com per a *convèncer*; aquest darrer verb presentava un 20% més de manifestació de la característica que no pas *vèncer* (Pi 1991:72). Això referma la posició central que hem atorgat al context final d'arrel fricativa alveolar (/s/) respecte als contextos de fricativa prepalatal (/ʃ/) i de nasal /m/ o /ɲ/: en cas d'haver comptat en el nostre estudi amb dades per a *convèncer*, els resultats conjunts del context /s/ presumiblement s'haurien situat en una posició més distanciada encara dels del context nasal i, per tant, més centralitzada entre aquests i els corresponents a fricativa prepalatal.

6 L'acció de la presència de ròtica a l'arrel

Segons que assenyala Pi 1993:410, la presència de ròtica a l'arrel en el tipus de verbs que aquí examinem actua en el sentit de fer disminuir els percentatges de manifestació de la característica. La disminució és total quan la ròtica ocupa la posició final d'arrel: això és el que es produeix per al verb *córrer* i els seus derivats. D'altra banda, els emmudiments són més importants quan al radical hi ha una vibrant (ex. *tòrcer*) que quan hi ha una bategant (ex. *esprémer*); en aquest darrer cas, hi ha més emmudiment quan la bategant es troba en posició postconsonàntica (ex. *créixer*) que no pas si aquesta és intervocàlica (ex. *merèixer*).

²⁷Concretament, s'hi indica un percentatge igualat d'emudiment i pronúncia d'/r/ per al grup de verbs amb final d'arrel fricativa alveolar (diferència explicable perquè allà s'ha pres en consideració en aquest grup també *destòrcer* / *retòrcer*, la presència de ròtica a l'arrel dels quals fa abaixar les xifres conjuntes) i un major percentatge de pronúncia per a /ɲ/ final d'arrel que per a /m/ (en aquest cas, la raó de la diferència sembla deure's al fet que, per a /ɲ/, es compta amb cinc verbs només dos dels quals amb ròtica a l'arrel —*atènyer*, *empènyer*, *estrènyer*, *pertànyer*, *plànyer*— i, per a /m/, són també només dos els verbs amb ròtica l'arrel però tenen més incidència en el conjunt per tal com el nombre total de verbs del grup és només tres —*esprémer*, *prémer*, *témer*).

L'acció inhibidora de les ròtiques anunciada per Pi 1993, l'hem pogut comprovar també a partir de la nostra investigació. D'una banda, per al verb *córrer* —actualment no hi hem trobat la característica (cf. § 4.4.2). I, de l'altra, per als verbs amb fricativa prepalatal final d'arrel: si comparem el nombre de poblacions en què es manifesta la característica per als diversos verbs d'aquest grup, veiem que aquell és superior en el cas dels verbs sense ròtica a l'arrel.

Així tenim, d'una banda, *conèixer* (33 pob.) i *néixer* (32 pob.); i, de l'altra, en progressió decreixent, *merèixer* (31 pob.), *aparèixer* (27 pob.) i *créixer* (24 pob.) [cf. § 4.1.2].

Es pot observar també com el nivell més baix de manifestació de la característica l'ocupa *créixer*, verb en el qual la ròtica es troba en posició post-consonàntica.

(No hem pogut realitzar una comprovació similar per als altres contextos final d'arrel —com sí que es fa a Pi 1993—. La raó és que, per al context de fricativa alveolar final d'arrel, l'infinitiu del verb *tórcer* ha resultat ser *torcir* (cf. § 4.5.2); i, per al context de nasal /m/ o /ɲ/, es fa difícil establir comparacions entre els diversos infinitius del grup perquè, com ja hem comentat abans (cf. § 4.3.2), alguns d'aquests verbs són poc usuals).

7 Conclusions

Hem examinat la possibilitat que, en els infinitius rizotònics de la classe II amb arrels acabades en fricativa prepalatal, fricativa alveolar, nasal /m/ o /ɲ/ i ròtica (ex. *néixer*, *vèncer*, *plànyer*, *córrer*), es realitzi fonèticament el morf /r/ d'infinitiu i hi hagi una epèntesi [ə] posterior a aquest.

L'àrea geogràfica en què aquesta característica es manifesta comprèn les comarques del Ripollès, Garrotxa, Pla de l'Estany, Alt Empordà, Baix Empordà, Gironès, la Selva i nord del Maresme. Aquests límits, són, d'una manera molt aproximada, els del bisbat de Girona.

L'extensió territorial que acabem d'indicar és la màxima i correspon a la realització del tret lingüístic en el cas dels verbs amb arrel acabada en fricativa prepalatal (bàsicament en la variant sorda /ʃ/ (ex. *néixer*) ja que, en el cas de la variant sonora /ʒ/, el fet que l'únic verb amb possibilitat de la característica presenti sovint l'infinitiu arizotònic —*fugir* en comptes de *fúger*— fa que, a la pràctica, el seu abast territorial resulti més reduït).

Els verbs amb final d'arrel en nasal /m/ o /ɲ/ (ex. *témer*, *plànyer*) presenten la característica en un perímetre inferior a l'indicat per a /ʃ/: s'hi ha de restar el nord del Maresme i la pràctica totalitat del Ripollès; a més a

més, al nord de l'Alt Empordà i a les zones costanera i oest de la Selva, s'hi troba en un grau molt baix. Aquests sectors geogràfics en què no es manifesta la característica per a nasal /m/ o /ɲ/ són els més propers al rossellonès o bé aquells en què l'àrea ha entrat en contacte més directe amb el català central més general, varietats ambdues que no presenten la característica.

Els verbs amb fricativa alveolar (/s/) final d'arrel (ex. *vèncer*) se situen en un nivell intermedi, pel que fa a manifestació del tret lingüístic, entre els que hi tenen fricativa prepalatal /ʃ/ i els que en aquesta posició tenen nasal /m/ o /ɲ/. En el cas dels verbs amb ròtica final d'arrel (ex. *córrer*), no es realitza la característica objecte d'estudi.

Així, la gradació de més a menys manifestació de la característica ha resultat ser:

fricativa prepalatal (/ʃ/ ~ /ʒ/) > fricativa alveolar (/s/) > nasal /m/ o /ɲ/ > ròtica (/r/).

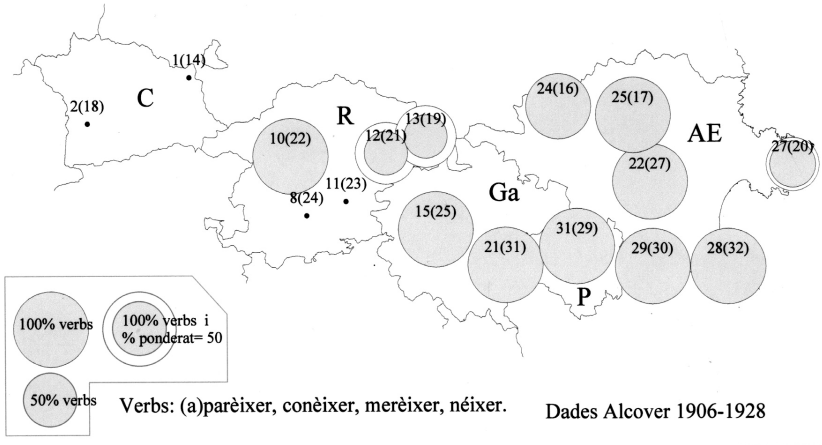
Aquesta gradació coincideix en l'essencial amb la que es desprèn de les dades de Pi 1993, on s'analitza la pronúncia del morf /r/ d'infinitiu en aquests verbs per part d'un grup d'estudiants de COU de Girona ciutat. En el nostre estudi, de tipus geolingüístic, aquesta gradació s'ha manifestat en diferències d'extensió geogràfica; en el cas de l'estudi de Pi 1993, centrat en una sola localitat, s'havia fet evident en els percentatges de realitzacions d'aquest tipus del grup d'informants escollit.

Igualment les nostres dades confirmen les seves constatacions que la presència de ròtica a l'arrel augmenta els casos d'emudiment del morf /r/ d'infinitiu.

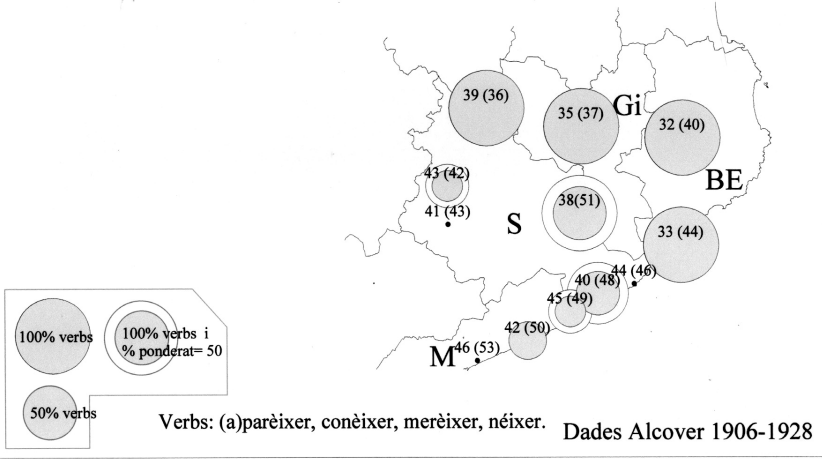
L'emudiment és més freqüent quan es tracta de vibrant —màxim quan aquesta és final d'arrel (*córrer*)— i és menor quan es tracta de bategant (*merèixer*, *aparèixer*, *créixer*) —tot i que és una mica més elevat en aquest darrer verb, en què /r/ no és intervocàlica.

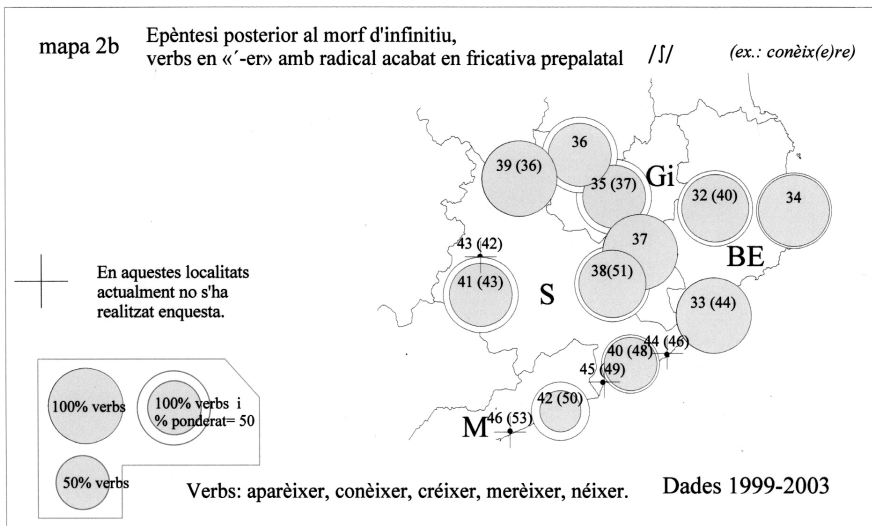
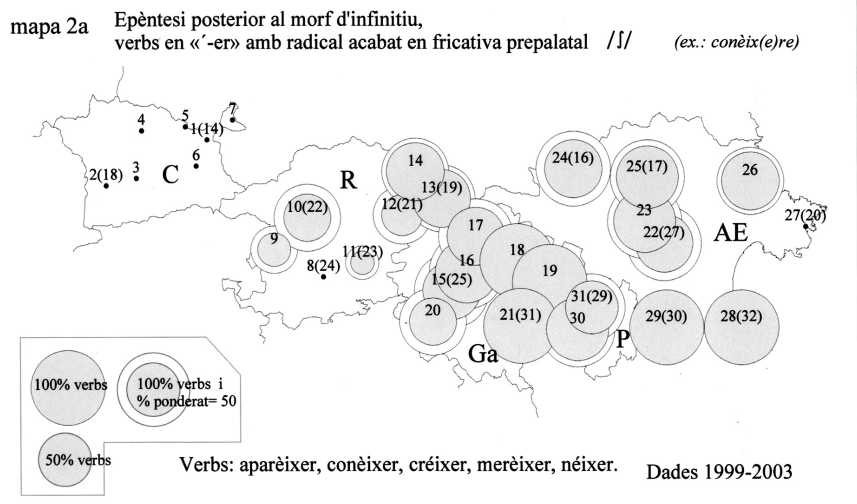
La característica objecte d'estudi ha resultat tenir al llarg del segle XX poca tendència al canvi: podem observar com ocupa actualment un espai coincident amb el d'inicis d'aquell segle i hi presenta un grau de realització força similar.

mapa 1a Epèntesi posterior al morf d'infinitiu,
 verbs en «-er» amb radical acabat en fricativa prepalatal /ʃ/ (ex.: conèix(e)re)

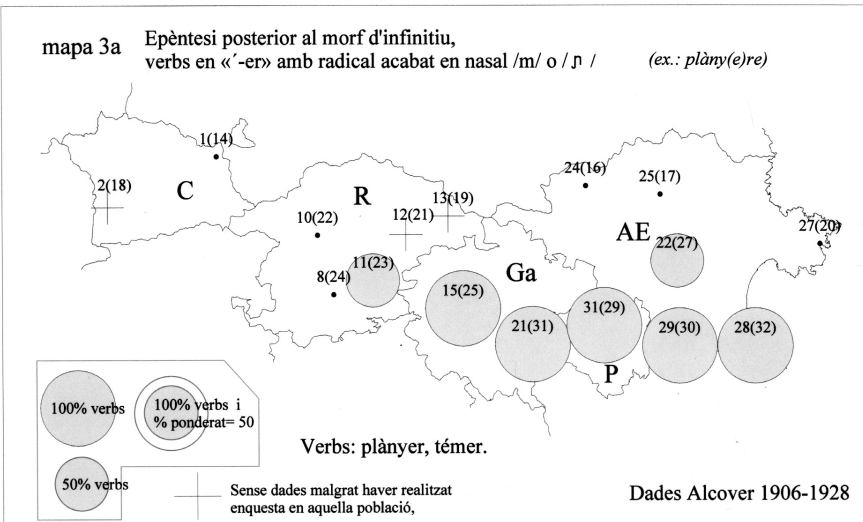

mapa 1b Epèntesi posterior al morf d'infinitiu,
 verbs en «-er» amb radical acabat en fricativa prepalatal /ʃ/ (ex.: conèix(e)re)

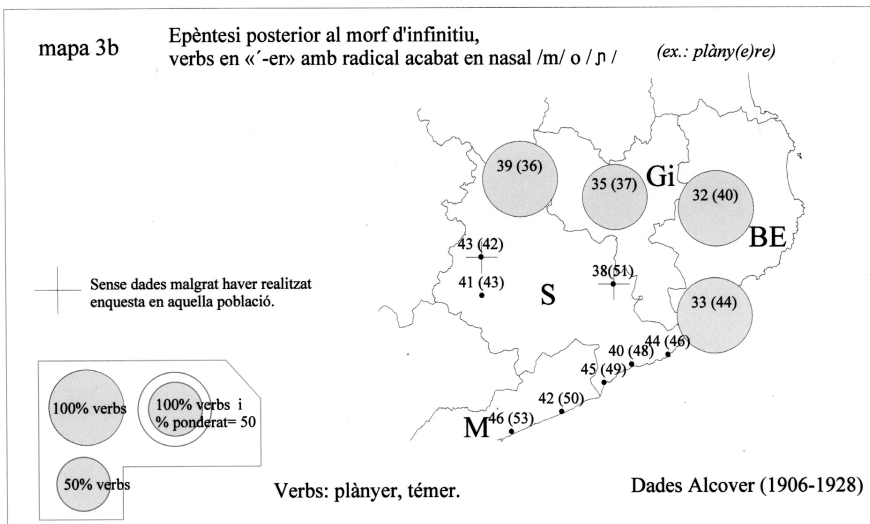

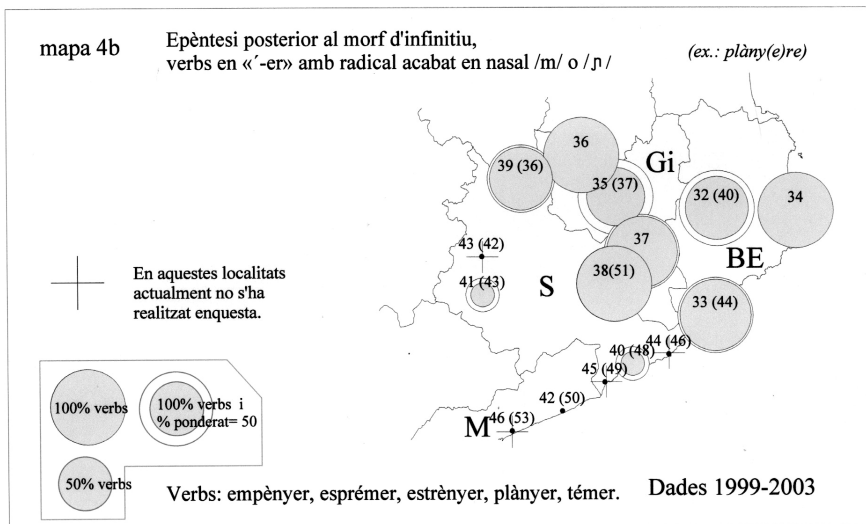
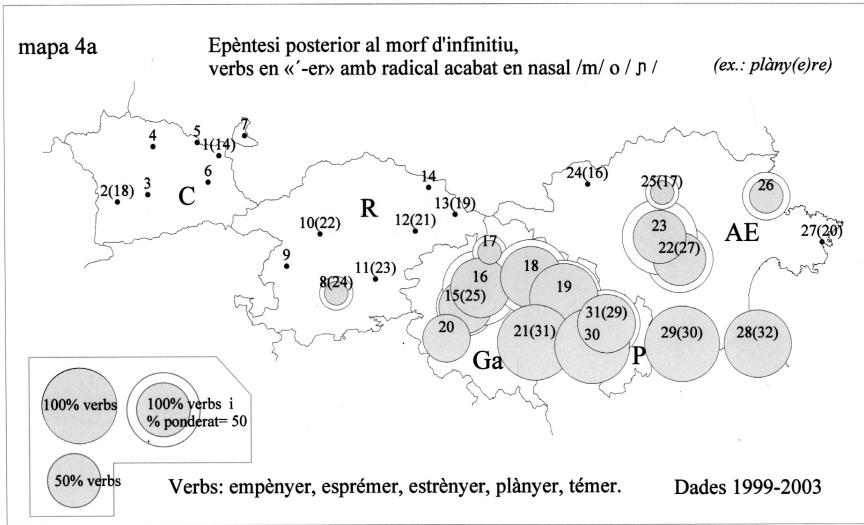

mapa 3a Epèntesi posterior al morf d'infinitiu,
 verbs en «-er» amb radical acabat en nasal /m/ o /ɲ/ (ex.: plàny(e)re)

mapa 3b Epèntesi posterior al morf d'infinitiu,
 verbs en «-er» amb radical acabat en nasal /m/ o /ɲ/ (ex.: plàny(e)re)

Referències

- [Adam 2002] M. Adam. *El català septentrional de transició: nova visió des de la morfologia*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2002.
- [Alcover 1906–1928] A. M. Alcover. Materials recollits sobre flexió verbal. F. de B. Moll, ed. (1929-1932); M. P. Perea, ed. (1999), 1906–1928.
- [ALPO 1966] ALPO. *Atlas Linguistique des Pyrénées Orientales*. Centre National de la Recherche Scientifique, Paris, 1966.
- [Comas 1970] J. Comas. Caracterització del parlar de Pau (Alt Empordà). Tesi de llicenciatura, Universitat de Barcelona, 1970.
- [DCVB 1926–1962] DCVB. *Diccionari català-valencià-balear*. Moll, Palma de Mallorca, 1926–1962.
- [DECat 1980–1991] DECat. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Curial, Barcelona, 1980–1991.
- [Fabra 1891] P. Fabra. *Ensayo de gramática de catalán moderno*. Ed. a cura de Sebastià Bonet. Alta Fulla, Barcelona 1993, 1891.
- [Fabra 1898] P. Fabra. *Contribució a la gramática de la llengua catalana*. Ed. a cura de S. Bonet. Alta Fulla, Barcelona 1993, 1898.
- [Figuera 1998] M. Figuera. El parlar de Cerdanya —Característiques gramaticals i aspectes lèxics més importants. *Ceretania*, 203–226, 1998.
- [Fouché 1924] P. Fouché. *Morphologie historique du roussillonnais*. Slatkine Reprints, Genève 1980, 1924.
- [GEC 1975] GEC. *Gran Enciclopèdia Catalana*, 8. mapa «bisbat de Girona», p. 121, s.v. «Girona, bisbat de», 1975.
- [Juanola 1958–1959] M. Juanola. *Elenc de paraules, girs i locucions pròpies d'Olot i la seva comarca*. Biblioteca Olotina. Impremta Ausbert, 2 vols., Olot, 1958–1959.
- [Julià 1986] J. Julià. Algunes notes sobre el parlar de Cornellà de Terri. *Cornellà de Terri –Pregons i estudis–*, 129–139. Ajuntament de Cornellà de Terri, 1986.

- [Lloret 2002] M.-R. Lloret. Canvi lingüístic i variació fònica. *Les claus del canvi lingüístic*, 331–364. Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Alacant, 2002.
- [Lloret & Viaplana 1996] M.-R. Lloret & J. Viaplana. Els clítics pronominals singulars del català oriental: una aproximació interdialectal. *Estudis de llengua i literatura catalanes*, XXXII:273–309, 1996.
- [Lloret & Viaplana 1997] M.-R. Lloret & J. Viaplana. Variació, fonologia i morfologia. M. R. Lloret et al., eds., *Anàlisi de la variació lingüística*, 93–120. Departament de Filologia Catalana - PPU, Universitat de Barcelona, Barcelona, 1997.
- [Mascaró 1983] J. Mascaró. *La fonologia catalana i el cicle fonològic*. Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona, 1983.
- [Mascaró 1986] J. Mascaró. *Morfologia catalana*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1986.
- [Mascaró & Rafel 1990] J. Mascaró & J. Rafel. *Diccionari català invers amb informació morfològica*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1990.
- [Monturiol & Domínguez 2001] J. Monturiol & E. Domínguez. *El parlar de la Garrotxa*. RàdioàOlot, Olot, 2001.
- [Pi 1991] J. Pi. L'enclisi i els infinitius de la segona conjugació: una anàlisi de la variació fonètica. Departament de Filologia Catalana UAB, 1991.
- [Pi 1993] J. Pi. La variació fonètica del morfema d'infinitiu de la segona conjugació. A. Ferrando & A. G. Hauf, eds., *Miscel·lània Joan Fuster*, VII, 393–412. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1993.
- [Pérez Saldanya 1998] M. Pérez Saldanya. *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. Universitat de València, València, 1998.
- [Recasens 1993] D. Recasens. *Fonètica i fonologia*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1993.
- [Sala 1983] E. Sala. *El parlar de Cadaqués*. Diputació de Girona, Girona, 1983.
- [Veny 1978] J. Veny. *Els parlars*. Dopesa, Barcelona, 1978.

[Veny 1998] J. Veny. *Els parlars catalans. Síntesi de dialectologia*. Moll, Palma de Mallorca, 12a. ed. revisada i augmentada, 1998.

[Wheeler 1979] M. Wheeler. *Phonology of Catalan*. Basil Blackwell, Oxford, 1979.